

ALFRED ADLER

**CUNOAȘTEREA
OMULUI**

Traducere din limba germană și note de
dr. Leonard Gavriliu

Menschenkenntnis
Alfred Adler

INTROSPектив®

Introspectiv este parte a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel. 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

Cunoașterea omului
Alfred Adler

Copyright © 2019 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mihnea Gafită
Copertă: Ana-Maria Gordin Marinescu
Tehnoredactare și prepress: Mihai Suciu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ADLER, ALFRED
Cunoașterea omului/Alfred Adler; trad. și note de dr. Leonard Gavriliu. – București: Litera, 2019
ISBN 978-606-33-3775-8
I. Gavriliu, Leonard (trad.) (note)
159.9

CUPRINS

Cuvânt înainte 7

PARTEA GENERALĂ

Introducere	11
Capitolul 1. Viața psihică a omului	23
Capitolul 2. Esența socială a vieții psihice	33
Capitolul 3. Copilul și societatea	41
Capitolul 4. Amprentele lumii exterioare	53
Capitolul 5. Sentimentul de inferioritate și tendința de a se impune	77
Capitolul 6. Pregătirea pentru viață	99
Capitolul 7. Relațiile dintre sexe	127
Capitolul 8. Frați și surori	157

Capitolul 1. Generalități	169
Capitolul 2. Trăsături de caracter de natură agresivă	197
Capitolul 3. Trăsături de caracter de natură neagresivă ...	237
Capitolul 4. Alte forme de expresie ale caracterului	257
Capitolul 5. Afectele.....	271
Anexă. Observații generale privind educația.....	285
<i>Cuvânt de încheiere</i>	293
<i>Note</i>	295

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea de față încearcă să le prezinte celor mai largi cercuri de cititori bazele de nezdruncinat ale psihologiei individuale și valoarea acestora pentru cunoașterea omului, precum și însemnatatea pe care o au, pe planul relațiilor interumană și al organizării propriei noastre vieți. Am adunat aici prelegeri pe care le-am ținut în fața unui public de mai multe sute de persoane, într-un cămin cultural popular din Viena. Principala sarcină a cărții de față constă în a ne face să înțelegem neajunsurile activității și ale creației noastre pe plan social, arătând cum decurg acestea din conduită eronată a individului; problema care se pune este ca el să-și recunoască erorile și să obțină o mai bună integrare a sa în mediul social.

Fără îndoială, erorile sunt regretabile și dăunătoare în profesie și în domeniul cercetării științifice. În domeniul cunoașterii omului, ele sunt, însă, de-a dreptul periculoase. Sper că acei conștiincioși colaboratori care contribuie la progresul științei noastre vor ține seama, câtuși de puțin, de constatărilor și experiența prezentate aici, cum au făcut-o și în cazul lucrărilor mele anterioare.

Mă simt dator să-i aduc mulțumirile mele cele mai profunde domnului doctor în științe juridice Broser. Nu exagerez

punct de vedere, nu-l întrece nimeni și, mai înainte de toate, nu omul integrul.

Din cunoașterea psihicului uman rezultă în mod automat o îndatorire, o misiune ce, pe scurt, constă în a sfărâma cadrul care-l înăbușă pe om, cadrul ce se dovedește impropriu pentru viață, înlăturând falsa perspectivă care-l face să rătăcească și prezentându-i o altă perspectivă, mai favorabilă vieții colective și posibilităților de fericire pe care le oferă acest mod de existență, o economie intelectuală sau, ca să fim mai modești, un alt cadru de viață, dar unul în care sentimentul comuniunii sociale joacă rolul predominant. Nu intenționăm deloc să ajungem la o configurație ideală a dezvoltării psihice. Dar trebuie recunoscut că, adesea, punctul ferm de reper constituie prin el însuși un ajutor enorm în viața celui care colindă și rătăcește, pentru că, în rătăcirile sale, el are sentimentul sigur al direcției în care a eșuat. Determiniștii riguroși, care fac în aşa fel ca tot ce i se întâmplă omului să depindă de interacțiunea permanentă dintre cauză și efect, nu vor admite lesne acest considerent. Căci e sigur că *determinismul cauzal* devine cu totul altceva, că efectele unei experiențe de viață se transformă radical în cazul în care în om există o forță, un motiv viu, anume *cunoașterea de sine*, înțelegerea din ce în ce mai profundă a ce se petrece în sine și a surselor generatoare. Din acel moment, el devine un alt om, de care niciodată nu va putea face abstracție.

1

VIAȚA PSIHICĂ A OMULUI

1. NOȚIUNEA DE „PSIHIC” ȘI CONDIȚIA VIEȚII PSIHICE

Faptul de a fi animate nu-l atribuim, propriu-zis, decât organismelor *vii mobile*. Psihicul stă în cea mai intimă relație cu mișcarea liberă. În cazul organismelor imobile, solid înrădăçinate, cu greu s-ar putea vorbi de o viață psihică, aceasta fiindu-le, de altfel, absolut de prisos. Numai să reflectăm ce absurditate ar reprezenta faptul de a atribui sentimente și gânduri unei plante imobile, care, așteptându-se la vreo suferință, nu ar putea să se deplaseze în nici un fel, spre a se pune la adăpost; cum să admitem că planta ar avea rațiune sau liber-arbitru, din moment ce acestea îi sunt excluse din capul locului? Voința, rațiunea plantei ar rămâne veșnic sterile.

Vedem, prin urmare, cât de netă e deosebirea dintre plantă și animal, dată fiind absența sau prezența vieții psihice, și

observăm numai decât uriașă însemnatate pe care o are *conexiunea dintre mișcare și viața psihică*. Rezultă că, în dezvoltarea vieții psihice, trebuie inclus tot ceea ce ține de mișcare, ceea ce poate fi legat de dificultățile unei deplasări, și că viața psihică este chemată să elaboreze previziuni, să acumuleze experiență, să dezvolte o memorie, făcându-le utile pentru practica dinamică a existenței.

Putem stabili astfel, în primul rând, că dezvoltarea vieții psihice este corelată cu mișcarea și că progresul funcțiilor psihice este condiționat de această liberă mobilitate a organismului; întrucât mobilitatea este excitantă, ea și stimulează dezvoltarea tot mai intensă a vieții psihice. Să ne imaginăm o persoană căreia îl s-a interzis orice mișcare; întreaga sa viață psihică ar fi condamnată la stagnare. „Numai libertatea zămislește coloși, pe când constrângerea pervertește și ucide.”

2. FUNCȚIA ORGANULUI PSIHIC

Dacă privim, din acest punct de vedere, funcția vieții psihice, devine limpede faptul că ne găsim aici în prezența dezvoltării unei capacitați native, menită să reprezinte *un organ de atac, de apărare sau de securitate, un organ de protecție*, după cum situația organismului viu impune ofensiva sau defensiva. Nu putem, aşadar, vedea în viața psihică decât un complex de măsuri ofensive și defensive prin care se acționează asupra lumii, spre a se asigura menținerea organismului uman și dezvoltarea sa. Această condiție fiind stabilită, survin altele, importante pentru înțelegerea a ceea ce vrem să definim ca fi psihicul. *Nu ne putem imagina o viață psihică izolată*, ci numai una legată de tot cea ce se află de jur împrejurul ei, receptând excitațiile venite din afară și răspunzându-le într-un

fel sau altul, disponând de posibilitățile și de forțele necesare asigurării organismului, în luptă sau în alianță cu mediul ambiental, pentru a-i garanta existența.

Conexiunile care nu se deschid acum în fața ochilor sunt multiple și diverse. Ele privesc, în primul rând, organismul însuși, specificul omului, corporalitatea sa, avantajele și inconvenientele sale. Dar acestea nu sunt decât noțiuni relative, deosebirea fiind mare, după cum cutare sau cutare forță sau un anumit organ prezintă un avantaj sau un inconvenient, ca rezultat al situației în care se află individul. Astfel este cunoscut că, într-un anumit sens, piciorul omului este o mâna atrofiată. Pentru un animal cățărător, de exemplu, faptul acesta ar fi un grav inconvenient, dar pentru om, care umblă pe sol; avantajul este de așa natură, încât nimeni nu și-ar dori să aibă, în loc de picior, o mâna ca toate mâinile. În general, constatăm, în viața personală, ca și în viața tuturor popoarelor, că inferioritățile valorice nu sunt de interpretat ca și cum ar ascunde, în ele însese, toate inconvenientele, totul depinzând de situație. Bănuim că un teren extrem de vast se deschide în fața investigațiilor referitoare la raporturile existente între viața psihică a omului și ansamblul cerințelor *naturii cosmice*, cum sunt alternața zilei cu noaptea, intensitatea radiației solare, mobilitatea atomilor etc. Aceste influențe însese se află în cea mai intimă relație cu originalitatea vieții noastre psihice.

3. FINALITATEA ÎN VIAȚA PSIHICĂ

Putem sesiza, înainte de toate, din impulsurile psihice, tocmai mișcarea însăși, îndreptată spre un scop. De aceea, trebuie spus că am comite un paralogism dacă ne-am reprezenta

psihicul omului ca pe un tot static; dimpotrivă, ni-l putem reprezenta doar sub forma unor forțe dinamice, care pornesc de la o bază unică și tind spre un scop unic. Până și în noțiunea de „adaptare” găsim această năzuință spre scop. Viața psihică e de neconceput fără un scop către care are loc mișcarea, dinamica, scopul fiind parte componentă a vieții psihice.

Așadar, viața psihică a omului e determinată de un scop. Nici un om nu poate gândi, simți, voi sau chiar visa fără ca toate acestea să fie determinate, condiționate, limitate, dirijate de un scop care-i stă în față. Acesta rezultă, aproape de la sine, în raport de trebuințele organismului față de lumea exterioară și de răspunsul pe care organismul îl are de dat, în mod necesar, în această privință. Fenomenele corporale și psihice ale omului corespund acestei viziuni fundamentale. O dezvoltare psihică nu e de conceput decât în cadrul pe care l-am descris, ca o dezvoltare îndreptată spre un scop oarecare, generat de forțele arătate. Scopul poate avea un caracter mobil sau poate fi unul fix.

Toate fenomenele psihice pot fi concepute drept pregătiri pentru ceva ce trebuie să se întâpte. Se pare că organismul psihic nu poate fi considerat altfel decât ca având în față să un scop, *psihologia individuală* privind toate fenomenele psihicului uman prin prisma dirijării lor spre un scop.

Cunoscând țelul unui om și fiind întru câtva informați asupra lumii în care el trăiește, cunoaștem și semnificația actelor sale expresive și le putem interpreta în contextul pregătirii pentru atingerea țelului respectiv. Știm ce acțiuni urmează să întreprindă acel om, aşa cum știm ce drum urmează o piatră când o lăsăm să cadă liber de la o înălțime dată. Numai că psihicul nu se supune nici unei legi naturale, deoarece scopul care-i stă înainte nu este imuabil, ci schimbător. Dar, când cineva întrezărește un scop, mișcarea

psihică are loc în mod necesar, ca și cum aici ar guverna o lege a naturii, după care suntem constrânsi să acționăm. Cu toate acestea, în viața psihică nu există nici o legitate naturală, omul însuși făcându-și legile în acest domeniu. Dacă ulterior acestea îi apar drept niște legi ale naturii, este o iluzie de ordin cognitiv; crezând în stabilitatea lor, în modul lor determinat de acțiunea, voind să le confirme ca atare, însăși mâna omului intră aici în joc. Dacă, de exemplu, cineva intenționează să picteze un tablou, vom putea observa la el întregul comportament al omului care are în față ochilor un asemenea scop. El va face toate operațiile cu o consecvență absolută, ca și cum ar fi vorba de o lege a naturii. Este el, însă, constrâns să picteze acel tablou?

Există, prin urmare, deosebiri între actele naturii și acelea ale vieții psihice a omului. De aici decurg litigiile cu privire la libertatea de voință a omului, care astăzi par a-și găsi rezolvarea în admiterea faptului că voința umană nu ar fi liberă. Este drept că ea își pierde libertatea de îndată ce se leagă de un scop. Și, cum scopul provine, atât de frecvent, din condiționarea cosmică, animală și socială a omului, firește că viața lui psihică trebuie să ne apară ca supunându-se unor legi inflexibile. Dar, de exemplu, când se neagă și se combate conexiunea sa cu colectivitatea, când se refuză adaptarea teoriei la fapte, atunci toate acestea conformități la lege pe care le prezintă viața psihică sunt suprimate și apare o nouă legitate, condiționată chiar de noul scop. Într-un mod analog, legea colectivității nu mai acționează asupra unui om care și-a pierdut speranța în viață și care caută să lichideze conturile cu toți semenii săi. Se impune, deci, să subliniem că numai stabilirea unui scop face ca, în viața psihică, să se producă în mod necesar mișcarea.

Este posibil și procedeul invers, anume ca, pornind de la scopul aflat în față unui om, să tragem concluzii cu privire la acțiunile sale. La drept vorbind, această cale este mai importantă, deoarece mulți oameni încă nu și-au clarificat scopul. De fapt, aceasta și este calea obișnuită pe care trebuie să-o urmăm în edificarea științei noastre, care are ca obiect cunoașterea omului. Ea nu este, însă, la fel de simplă ca prima, dat fiind faptul că acțiunile oamenilor comportă interpretări multiple. Putem, de altfel, să luăm în considerare și să comparăm mai multe acte ale unui om, să trasăm vectori. Putem ajunge la descifrarea caracterului unui om încercând să legăm printr-o linie atitudinile, formele sale de manifestare, în două puncte diferite ale vieții acestui om. Punem stăpânire astfel pe un sistem, a cărui aplicare dă impresia unei *orientări unitare*. Putem descoperi că o structură infantilă de comportament se regăsește, adesea, într-un mod surprinzător, până la vârste foarte înaintate. Un exemplu ne va lămuri:

Un bărbat în vîrstă de 30 de ani, extraordinar de zelos, a obținut rezultate bune, în pofida greutăților întâmpinate, și a devenit o persoană de prestigiu. Prezentându-se la medic într-o stare de accentuată depresie psihică, el acuza dezgustul față de muncă și viață. Era pe cale să se logodească, dar privea viitorul cu o mare neîncredere. Îl chinuia o cumplită gelozie, și exista riscul ca logodna să se strice. Faptele invocate de el nu erau prea convingătoare; fetei, de fapt, nu putea să-i aducă nici un reproș. Bizara neîncredere pe care o manifesta dădea de bănuit că făcea parte dintre acei oameni, nu puțini la număr, care se confruntă cu semenii lor, se simt atrași de ei, dar, în același timp, adoptă o poziție ofensivă și, otrăviți de suspiciune, distrug tocmai ceea ce vor să edifice. Ca să trasăm vectorul de care am vorbit mai sus, este necesar să punem în evidență o întâmplare din viață sa și să încercăm

s-o comparăm cu poziția sa actuală. Potrivit experienței noastre, este necesar să avem în vedere impresiile din prima copilărie, știind prea bine că nu întotdeauna ceea ce aflăm în legătură cu această etapă a vieții suportă rigorile unui examen obiectiv. Prima sa amintire din copilărie era următoarea: mersese la piață cu mama și cu fratele său mai mic. În îmbulzeală, mama l-a luat în brațe pe el, cel mai mare. Când și-a dat apoi seama de greșală, l-a lăsat jos și l-a luat în brațe pe celălalt, pe când el, tulburat, abia se ținea în urma ei. Avea patru ani pe atunci. După cum se poate observa, evocând această amintire, el făcea să răsune coarde similare cu acelea pe care le auziseră atunci când își descria suferința: nu era sigur că el era cel preferat și nu putea suporta ideea că preferatul să fie altcineva. Când i s-a atras atenția asupra acestei stări de lucruri, a fost extrem de surprins și a recunoscut îndată relația stabilită.

Scopul spre care sunt îndreptate acțiunile prin care se exprimă un om ni se conturează cu claritate dacă ținem seama de impresia produsă copilului de lumea exterioară. Idealul, țelul existențial al omului se formează încă din primele sale luni de viață, dat fiind faptul că acele impresii primare, cărora copilul le răspunde fie cu bucurie, fie cu nemulțumire, îndeplinește un rol cardinal în evoluția sa, prefigurându-i imaginea despre lume. Cu alte cuvinte, bazele factorilor vieții sale psihice, accesibili pentru noi, se pun deja când copilul mai este încă în scutece. În continuare, acestea sunt neconitenit perfectionate, fiind transformabile și susceptibile de a suferi multiple influențe. Schimbările cele mai diverse au loc ca urmare a faptului că respectivul copil este obligat să ia anumite atitudini, ca răspuns la cerințele vieții.

Nu se poate să nu le dăm dreptate, aşadar, cercetătorilor care susțin că trăsăturile de caracter ale unui om se recunosc

de pe când copilul este încă sugar, de unde mulți trag concluzia că avem de-a face cu un fenomen psihic ereditar. Să ne fie, însă, îngăduit să considerăm că este prejudiciabilă pentru colectivitate ideea după care caracterul omului ar fi moștenit de la părinți, ceea ce-l împiedică pe educator să se consacre cu încredere misiunii sale. Observație întărătită prin faptul că ideea caracterului înnăscut îi servește, cel mai adesea, celui care o invocă pentru a se degaja de responsabilitatea ce-i revine, contravenind astfel, firește, îndatoririlor educației.

O condiție esențială care participă la structurarea scopului este aceea care acționează prin intermediul influenței exercitatate de *cultură*. Ea instituie, ca să spunem aşa, o barieră de care forța copilului nu încetează de a se lovi până când găsește o cale ce i se pare practicabilă, făgăduindu-i realizarea dorințelor și, pentru viitor, securitatea și adaptarea. Curând, vom putea recunoaște cât de trainică este securitatea la care copilul râvnește și câtă securitate îi garantează sacrificarea pe altarul culturii. Nu este, pur și simplu, o asigurare împotriva pericolului, ci, ca într-o mașină bine pusă la punct, se adaugă și un alt coeficient de securitate, care poate garanta încă și mai bine menținerea organismului uman. Copilul și-l procură pretinzând, în afara cotei de securitate date și a satisfacerii instinctelor sale, un anumit supliment care depășește necesarul simplei sale conservări, al dezvoltării sale armonioase. Prin aceasta își face loc, în viața sa psihică, o nouă dinamică. Linia de orientare pe care o remarcăm aici foarte deslușit este aceea a *vanității*. Copilul vrea, întocmai ca un adult, să obțină mai mult decât toți ceilalți, aspirând la o superioritate care va trebui să-i aducă acea securitate și adaptare și să i le garanteze, aşa cum i s-au înfățișat inițial ca scop. În felul acesta, el tălăzuiește, și în viața sa psihică se iscă o agitație, care adeseori se accentuează. Ne putem

reprezenta, de exemplu, faptul că influențele cosmice, eventual, obțin prin constrângere o reacție mai puternică. Sau când, aflat în fața primejdiei, omul se înfricoșează, necrezându-se la înălțimea misiunilor sale, vom observa din nou o scădere de tonus, ceea ce înseamnă că se afirmă încă și mai impede nevoia de superioritate.

Se poate întâmpla ca, în acest caz, fixarea scopului să aibă loc în așa fel încât individul să încerce, prin aceasta, să scape de dificultăți. Se poate constata apariția unui om care să întruchipeze ceva cât se poate de omenesc, tipul de om care, aflat la ananghie, fie dă înapoi cuprins de teamă, fie încearcă să se refugieze în vreun colțisor liniștit, spre a evita, cel puțin provizoriu, conformarea la cerințele care i se impun. Acest lucru ne dă posibilitatea să înțelegem că *reacțiile psihicului uman nu au nicidcum un caracter definitiv*, ele neputând fi decât răspunsuri provizorii, care nu pot revendica o deplină exactitate. Îndeosebi în ceea ce privește dezvoltarea psihicului copilului, căruia nu trebuie să-i aplicăm aceeași măsură precum adulților, se cuvine să luăm aminte că avem de-a face cu fixarea unor scopuri absolut provizorii. În cazul copilului, trebuie să privim mai departe și să ne reprezentăm unde l-ar putea duce forța pe care o vedem acționând în el. Iar dacă ne transpunem în sufletul copilului, înțelegem clar că aceste manifestări ale forței sale nu reflectă altceva decât hotărârea să mai mult sau mai puțin fermă de a se adapta definitiv la prezent și viitor. Starea de spirit inherentă acestei tendințe poate fi orientată diferit. O direcție o constituie *optimismul*, copilul având încredere în puterea sa de a se achita de sarcinile care-i revin. Optimismul se va manifesta prin trăsături de caracter proprii omului care consideră că sarcinile sale sunt rezolvabile. De partea opusă, se situează trăsăturile care ţin de *pesimism*. Dacă reflectăm asupra scopului unui copil

care nu se crede capabil să-și ducă la bun sfârșit sarcinile, ne putem reprezenta, în același timp, ceea ce se petrece în sufletul unui astfel de copil. Descoperim aici șovăiala, timiditatea, închiderea în sine, neîncrederea și toate celelalte trăsături prin care cel slab încearcă să se apere. Scopul său este în afara granițelor posibilului, departe în spatele frontului vieții.

2

ESENȚA SOCIALĂ A VIEȚII PSIHICE

Ca să înțelegem ce se petrece într-un om, este necesar să supunem examenului atitudinea acestuia față de semenii săi. Raporturile interumane sunt, în parte, date în mod natural și, ca atare, susceptibile de modificări, dar ele se încadrează și în relații structurate conform unui plan, aşa cum se observă în special în viața politică a popoarelor, în formarea statelor – în general în colectivități. Viața psihică a omului nu poate fi înțeleasă fără a cerceta concomitent asemenea conexiuni.

1. ADEVĂRUL ABSOLUT

Viața psihică a omului nu e în stare să se guverneze în mod liber, ci se găsește, permanent, în fața unor sarcini stabilite de undeva din afară. Toate aceste sarcini sunt inseparabil legate de *logica vieții în comun a oamenilor*, condiție esențială, care acționează neîntrerupt asupra individului și care nu se lasă